

Başlık/ Title: D. H. Lawrence'ın Âşık Kadınlar ve Toni Morrison'ın Sula Adlı Eserlerinde Toplumsal Yaşamda Kadın

Yazar/ Author

Zeynep Angın

Ülfet Dağ

ORCID ID

0000-0002-2083-004x

0000-0003-3775-6525

Bu makaleye atıf için: Zeynep Angın- Ülfet Dağ, D. H. Lawrence'ın Âşık Kadınlar ve Toni Morrison'ın Sula Adlı Eserlerinde Toplumsal Yaşamda Kadın, *KARE, Özel Sayı (2021):* 291-312.

To cite this article: Zeynep Angın- Ülfet Dağ, Woman in Social Life in D. H. Lawrence's Women In Love And Toni Morrison's Sula, *KARE, Special Issue (2021):* 291-312.

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 14 Mayıs / May 2021

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 29 Temmuz / July 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Temmuz / July 2021

Web Sitesi: <https://karedergi.erciyes.edu.tr/>

Makale göndermek için / Submit an Article: <http://dergipark.gov.tr/kare>

Uluslararası İndeksler/International Indexes

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

DRJI

EuroPub

MLA
International
Bibliography

Index Copernicus: Indexed in the ICI Journal Master List 2018 Kabul Tarihi /Acceptance Date: 11 Dec 2019

MLA International Bibliography: Kabul Tarihi /Acceptance Date : 28 Oct 2019

DRJI Directory of Research Journals Indexing: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 14 Oct 2019

EuroPub Database: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 26 Nov 2019

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Zeynep ANGIN & Ülfet DAĞ*

D. H. LAWRENCE'İN ÂŞIK KADINLAR VE TONİ MORRİSON'IN SULA ADLI ESERLERİNDE TOPLUMSAL YAŞAMDA KADIN

Özet: Bu çalışmada D.H. Lawrence'ın *Âşık Kadınlar* adlı romanı ile Toni Morrison'un *Sula* adlı romanı kadının toplumdaki yeri, toplumun kadına biçmiş olduğu rollerin ele alınışı bağlamında değerlendirilmiştir. Çoğulcu bir bakış açısıyla değerlendirilen eserlerde, yazarların yaşamış olduğu dönemlerin izlerini görmek mümkündür. Sanayileşme dönemine ilk giren ülke olan İngiltere'de yaşayan ve *Âşık Kadınlar* eserini Birinci Dünya Savaşı sırasında yazan D.H. Lawrence'ın yaşadığı dönemin eserine yansıdığı; benzer şekilde İkinci Dünya Savaşı'nı yaşamış olan ve Afrika kökenli bir yazar olan Toni Morrison'un yaşadığı dönemin etkilerinin eserde yer aldığı görülmektedir. Savaş gibi zorlu bir süreci yaşamış olan yazarlar, bu tecrübelerini edebi anlatıları vasıtasıyla aktarmışlardır. Bu bağlamda; her iki eserde de toplumsal kalıp yargıların ve geleneklerin kadının yerini belirlediğini ve kadının bu belirlenen konumdan memnun olmayıp bu kalıpların dışına çıkmak istediği ifade edilebilir. Eserlerde kadın figürü, kadının toplumdaki yeri ve mücadelesi olarak yansımış özellikle siyahi kadınların mücadelesinin diğer kadınlara oranla daha zorlu olduğu gözlemlenmiştir. Zira kadının toplumdaki yeri belirlenmiş normlar içerisindeyken, bir de ten renklerinden dolayı siyahi kadınlar daha çetin bir mücadele vermek zorunda kaldıkları tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışma, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi için kadının toplumsal ve sınıfsal yerinin sadece eril odaklı değil kadın odaklı dayatmalara maruz kaldığı, cinsiyetinin yanı sıra eğitim durumu, maddi imkânı ve ten renginden dolayı baskı gördüğü, kadının kadına mobing yapması gibi farklı bakış açılarına basamak teşkil edebilir.

Anahtar kelimeler: *Âşık Kadınlar*, *Sula*, Kadın, Toplumsal cinsiyet eşitsizliği

WOMAN IN SOCIAL LIFE IN D. H. LAWRENCE'S WOMEN IN LOVE AND TONİ MORRİSON'S SULA

Abstract: In this study, D.H. Lawrence's novel *Women in Love* and Toni Morrison's novel *Sula* are evaluated in the context of addressing the place of women in society and the roles assigned to women by society. It is possible to see the traces of the periods in which the authors lived in the works that are evaluated from a pluralist perspective. Living in England, which was the first country to enter the industrial era, and wrote the work *Women in Love* during the First World War, D.H. The period in which Lawrence lived is reflected in his work; Similarly, it is seen that the effects of the period of Toni Morrison, who was an African-born writer who lived through World War II, take place in the work. The writers, who went through a difficult period like war, conveyed these experiences through their literary narratives. In this context; In both works, it can be stated that social stereotypes and traditions determine the place of women and that the woman is not satisfied with this determined position and wants to go beyond these stereotypes. In the works, the female figure is reflected as the place and struggle of women in society, and it has been observed that the struggle of black women is more complicated than other women. Because while the place of women in society is within the determined norms, black women have had to fight harder due to their skin color. This study can constitute a step for different perspectives for Comparative Literature such as being exposed to impositions not only masculine but also feminine, oppressed due to gender as well as educational status, financial opportunity and skin color and woman's mobbing against woman.

* Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü. ESKİŞEHİR. E-Mail: orhan.zeynep@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2083-004x

Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, KONYA. E-Mail: ulfetdag@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3775-6525

Keywords: Women in Love, Sula, Woman, Social gender inequality.

Giriş

David Herbert Lawrence'ın (1885-1930) *Âşık Kadınlar* adlı romanı ile Toni Morrison'ın (1931-2019) *Sula* adlı romanın karşılaştırmalı bir bakış açısıyla değerlendirileceği bu çalışmada, her iki romanda benzerlik gösteren toplumsal yaşamda kadının yeri irdelenmeye çalışılacaktır. İngiliz edebiyatının önemli yazarlarından olan D.H. Lawrence ile Amerikan Edebiyatı'nda Afro-Amerikan edebiyatının gelişmesinde önemli rol oynamış olan Toni Morrison'ın incelenen bu romanları, her iki yazarın toplumsal bakış açılarını temel almaları noktasında oldukça önemlidir. Bu bağlamda, çalışmada bakış açısı zenginliği sağlaması ve yazarların bakış açılarını açığa çıkarmada yardımcı olması amacıyla çoğulcu inceleme yönteminden faydalanılacaktır. Çoğulcu inceleme yöntemi içerisinde sosyolojik, marksist / sosyalist açıdan feminist ve pozivist inceleme yöntemi yer almaktadır.

Bilindiği üzere; “sosyolojik eleştiri edebiyatın kendi başına var olmadığı, toplum içinde doğduğu ve toplumun bir ifadesi olduğu ilkesinden hareket eder”.¹ Marksist /sosyalist açıdan feminist edebiyat kuramı ise sınıflı toplumlarda kadının toplum içerisindeki yerini inceler ve “kadının ekonomik ve siyasal alanda ezilmesini bir alt-yapı kurumu, kadınları aşağılayan sanat ve edebiyat anlayışını da bir üst-yapı kurumu olarak görür”.² Sosyolojik eleştiri yönteminden eserlere yansıyan o dönemin izlerine ulaşmada; pozivist yöntemden yazarların hayatı ve hayata dair görüşlerinin etkisine bağlamında; marksist/yalnızca sosyalist açıdan feminist yöntemden ise eserlerde kadının yeri, toplumsal açıdan kadına bakış noktasında faydalanılmıştır. Belirlenen bu yöntemler bağlamında, her iki eserde dikkatleri üzerine çeken toplumsal yaşam içerisinde kadının yeri, kadın-erkek ilişkileri, kadına yüklenen görevler ve kadının toplumda kendi istediği yeri almak için gösterdiği mücadeleye dikkat çekilmek istenmektedir.

Kadına ve erkeğe yüklenen toplumsal görevlerin ve geleneksel cinsiyet rollerinin beraberinde getirdiği olumsuz etkenlerin daha iyi anlaşılması için toplumsal cinsiyet araştırmalarına verilen önemin edebiyat alanına da yansıdığı görülmektedir.³ Zamanla toplumsal cinsiyet çalışmaları kadına

* Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü. ESKİŞEHİR. E-Mail: orhan.zeynep@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2083-004x & Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, KONYA. E-Mail: ulfetdag@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3775-6525

¹ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003), 83.

² Ali İhsan Kolcu, *Edebiyat Kuramları* (Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi, 2008), 247.

³ Zehra Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet*. (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015), 38.

indirgenmiş ve edebi metinlerde kadın temsillerinin yer almıştır. Böylelikle edebi eserlerde kadına yönelik hem sosyolojik hem de feminist yaklaşımların ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Feminist edebiyat eleştirisi, İngiltere, Amerika ve Fransa'da aralarında Virginia Woolf, Simone de Beauvoir, Kate Millett gibi isimlerin bulunduğu 1960'lı ortaya çıkan hareketin edebiyata yansımalarıdır. Burada şu noktaya dikkat çekmek gerekir: feminist edebiyat eleştirisi her ne kadar 1960'lı yıllarda ikinci dalga feminizm akımı ile başlatılsa da nitelik kazanması 1970'li yılların sonunda kadınların kadınlar hakkında yazdıklarının yanı sıra erkeklerin kadınları zihinsel, bedensel, sanatsal ve fikrinsel bağlamda kaleme almalarıyla belirgin hale gelmiştir. ⁴ Feminist eleştiri, okur ve yazar olarak kadının politik görüntü içinde yer almasını ve aktif katılımını sağlar. Feminist eleştirinin üç alt bölümü vardır. İlki, erkek yazarların eserlerinde kadın, ikincisi kadın yazarların eserleri, üçüncüsü ise geleceğe yönelik olan feminist bir anlayışın şekillenmesidir. ⁵ Böylelikle feminizmin gelişimi, toplumsal yaşamda kadına atfedilen ve ona yüklenen cinsiyet rollerinin edebiyata yansımalarına zemin hazırlamıştır. Çalışmada da yazarların hayatlarından ve deneyimlerinden hareketle hem erkek yazar hem de kadın yazar perspektifinden kadının, toplumsal ve ekonomik şartlardaki durumu tartışılmıştır.

Sosyolojik ve pozitivist eleştiri yöntemi bağlamında çalışmada D.H. Lawrence'ın ve Toni Morrison'ın hayatları ve yaşadıkları dönem ile ilgili bilgi vermenin çalışmanın anlaşılır olmasına faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle ilk olarak yazarların hayatları ve yaşadıkları dönemle ilgili bilgi verilecektir.

1. D. H. Lawrence ve *Âşık Kadınlar*

D. H. Lawrence, beş çocuklu bir maden işçisinin dördüncü çocuğu olarak 11 Eylül 1885 yılında Eastwood Köyü'nde dünyaya gelmiştir. 2 Mart 1930'da Fransız Rivera'sında Vence kasabasında verem nedeniyle hayatını kaybetmiştir. ⁶ Lawrence'ın ilkokul öğretmeni olan annesi, babasına göre oldukça eğitilmiş bir kadındır. Lawrence'ın çocukluğuna yoksulluk ve anne-babası arasındaki anlaşmazlık hâkimdir. Burslu olarak kazandığı Nottingham Lisesi'nde okumuştur. Kâtip olarak tıbbi gereçler fabrikasında ve 4 yıl kadar da stajyer öğretmen olarak çalışmıştır. Daha sonra 22 yaşında Nottingham Üniversitesi'ne kayıt olmuş ve bunu kısa bir öğretmenlik kariyeri izlemiştir. ⁷

⁴ Gill Plain ve Susan Sellers, *A History of Feminist Literary Criticism*. (New York: Cambridge University Press, 2007), 2-3.

⁵ Josephine Donovan, *Feminist Literary Criticism Exploration in Theory*, (Kentucky: The University Press of Kentucky, 1989), Donovan, xiii-2.

⁶ Mina Urgan, *D.H. Lawrence*. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005), 9.

⁷ http://www.online-literature.com/dh_lawrence

Lawrence'ın hayatı ve çalışmaları; onun yaşamı boyunca aşk ve evlilikle ilgili gerçekleri ortaya çıkarma isteği, 19. yüzyılın idealleri ve değerlerine karşı çıkmasını ifade eder. İnsanlar arasındaki ilişkilerin yaşanmamasında engel olarak sınıflar arasındaki bariyerleri görür. 19. yüzyılı; hissetmenin suç olduğu, yasaklarla dolu soğuk inanışlar yüzyılı olarak görür. Bu düşüncelerinin temelinde sanayileşme döneminin, "modern" yaşamın ve Birinci Dünya Savaşı'nın etkisi büyüktür. Çalışmamızda incelediğimiz 1920 yılında basılan *Âşık Kadınlar* romanını yazar, Birinci Dünya Savaşı boyunca yazdı ve 1916 yılında tamamladı. Yazarın J.B. Pinker'a yazdığı mektubunda *Âşık Kadınlar* kitabı ile ilgili düşünceleri vardır:

Lawrence 25 Ekim 1916'da *Âşık Kadınlar*'ı bitirdikten sonra onun kitaplarını basacak bir yayınevi ayarlamaya çalışan J.B. Pinker'a bir mektubunda "it is a terrible and horriable and wonderful novel. You will hate it and nobody will publish it" (Korkunç ve feci ve de harika bir roman. Ondan nefret edeceksiniz ve hiç kimse de yayınlamayacak) der. Savaş sırasında çektiği acıları ve umutsuzluğu olduğu gibi yansıttığı için "korkunç ve feci" der *Âşık Kadınlar*'a. Aynı tarihte yazdığı başka bir mektubunda "dünyanın sonu" gelmiş gibi bir hava estirdiği bu romanından kendi de korktuğunu söyler. Oysa kitap 1914 ile 1916 yılları arasında, yani I. Dünya Savaşı'nın ilk iki yılında yazıldığı halde, savaştan hiç söz edilmez burada; ancak 1914'ten önceki İngiltere ele alınır. Ne var ki, savaşın kasvetinin ve umutsuzluğunun insan ruhuna nasıl yansıdığı, yazarın ne denli mutsuz olduğu hep hissedilir.⁸

Lawrence için Birinci Dünya Savaşı yılları oldukça zor zamanlardır. Pasaportuna el konulmuş; ajan olduğuna ikna edilmiş otoritelerin baskısı altında Cornwall tarafından alıkonulmuştur.⁹ *Âşık Kadınlar* romanı da bu zor yılların ürünüdür. Bu nedenle yazarın en çarpıcı romanları arasında gösterilir. "Yazarın en hırslı ve deneysel çalışmasıdır ve roman modern dünyaya özellikle de modern İngiliz toplumuna Birinci Dünya Savaşı'nın ortalarında radikal bir eleştiri de bulunmayı teşebbüs eder"¹⁰. *Âşık Kadınlar* yazarın 1915 yılında basılan *Gökkuşağı* adlı romanın devamı olarak düşünülmüştür. Ancak *Âşık Kadınlar* bir önceki romandan oldukça farklı bir çizgiye ilerler:

Âşık Kadınlar'da yazar, kadın-erkek ilişkilerinin psikolojik ve sosyolojik boyutunu daha detaylı irdeler. Sosyolojik öğelere belirgin olarak yer veren Lawrence, bu yönüyle

⁸ Mina Urgan, *D.H. Lawrence*, 177-178.

⁹ José M.A. Goris, *D.H. Lawrence: Relationships in his Early and Major Novels*. (The Netherlands: Radboud University Nijmegen, 2001), 1.

¹⁰ Neil Roberts, *D.H. Lawrence Women In Love*. Literature Insights. (Tirril: Humanities- Ebooks, 2007), 3.

öncülük ettiği toplum tarihçiliği geleneğini bu eserinde de sürdürerek, Birinci Dünya Savaşı'nın insan ilişkileri üzerindeki etkilerine yer verir.¹¹

Bu nedenle romanda açık bir şekilde Birinci Dünya Savaşı ele alınmasa da, savaşın etkisi dolaylı olarak yer alır.

2. Toni Morrison ve *Sula*

Amerikan edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan Toni Morrison 18 Şubat 1931'de Ohio'da doğmuştur. Afrika kökenli olan yazar, çocukluk ve gençlik dönemlerinde Afro-Amerikalıların yaşadığı ırk ayrımı, sınıfsal fark, cinsiyet gibi bütün baskılara maruz kalmıştır ancak, yaşadığı bunalımlı dönem ileriki hayatında pek çok eser vermesine ilham kaynağı olmuştur. On sekiz yaşında iken Howard Üniversitesi'ni kazanmıştır. 1955 yılında Cornell Üniversitesi'nden mastır derecesiyle mezun olmuştur. Daha sonra Güney Texas Üniversitesi'nde ders vermeye başlamıştır. Daha sonra görevini Howard Üniversitesi'nde devam ettirmiştir. Eşi Harold Morrison ile burada tanışıp evlenmiş bu çift altı yıl evli kalmış ve yazar iki çocuk dünyaya getirmiştir. Eşi ile boşanmasının ardından, Morrison, Random House Yayınevi'nin ders kitabı bölümünde editörlük yapmıştır.¹² Yazar, 2019 yılında hayatını kaybetmiştir.

Editörlük, roman yazarlığı ve öğretim görevliliği gibi pek çok görevi üstlenen Morrison 1970 yılında ilk romanı *En Mavi Göz*'ü yazar. 1973 yılında kendisine Ulusal Kitap Ödülü'nü kazandıran *Sula*'yı kaleme alır. Yazarın diğer eserleri şunlardır: *Süleyman'ın Şarkısı* (1973), *Katran Bebek* (1981), *Sevilen* (1988- Pulitzer Ödüllü), *Jazz* (1992), *Cennet* (1998), *Aşk* (2003), *A Mercy* (2008).

Afro-Amerikan roman yazarı olan Toni Morrison derinden incelenen ırk, cinsiyet ve cinsellik gibi sorunları ele almıştır. Nobel Ödülü sahibi yazar çağdaş Amerika'nın en önemli yazarlarından biridir: "Morrison'ın aldığı sayısız övgü ve ödüller yirminci ve yirmi birinci yüzyılın en üretken ve en yetenekli yazarlardan biri olduğunun kanıtıdır".¹³

Morrison'ın zengin dokulu romanları ona uluslararası şöhreti getirmiştir. Zorlayıcı, çok canlı romanlarında siyahların karmaşık kimliklerini evrensel bir üslupla ele almıştır. "Morrison, eserlerinin her ne kadar özümsemiş sanat

¹¹ Elif Genç, "D.H. Lawrence'ın Oğullar Ve Sevgililer (Sons And Lovers), Gökkuşluğu (The Rainbow) ve Aşık Kadınlar (Women In Love) Adlı Eserlerindeki Karakterlerin Psikanalitik Kuram Bağlamında İncelenmesi". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), 75.

¹² Lale Demirtürk, *Çağdaş Amerikalı Zenci Romanlar*. (Ankara: Gündoğan Yayıncılık, 1997), 151.

¹³ Deirdre J. Raynor ve Johnella E. Butler "Morrison and The Critical Community". *The Cambridge Companion to Toni Morrison*. Ed:Justine Tally. (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 175.

eserleri olsalar da politik anlamlar da taşıdıklarını hatırlatarak: 'Ben hayal gücümün bir takım özel çalışmalarıyla ilgilenmiyorum. Evet, eser politik olmalıdır'"¹⁴ sözlerini dile getirmiştir.

Yazar Amerika'daki ırk ve ırkçılığa meydan okumuş ve romanlarının kurgusunu da Birleşik Devletler'de beyaz egemenliğindeki siyahların yaşamına bakarak ırkçı eleştiri üzerine kurmuştur.¹⁵ Odak noktası genelde Afro-Amerikan toplumunun alt sınırlarındaki kızlar ve genç kadınlar olmuştur. Morrison; ırk, cinsiyet ve siyahi insanlar hakkında yazar ve sıradan siyahi kızları, kadınları ve erkekleri canlandırmıştır. Aynı zamanda karakterini daha da kişiselleştirmek için cinselliği kullanmıştır. Karakterinin kişisel ve duygusal yönlerini ortaya koymak için farklı anlatı yapıları ve tekniklerden yararlanmışır. Yazarın kullandığı tekniklerden biri de konudan konuya geçen olaylar arasında bağlantı kurmayan anlatım tarzıdır.¹⁶

Afro-Amerikanlar dışında, toplumsal konularda yazan Morrison, eserlerinde insanları birbirinden ayıran, ırk, sınıf, renk, din, cinsiyet gibi unsurlara karşı çıkararak romanlarında bunlara ağırlık vermiş ve tek bir mesaj iletmeye çalışmıştır: "Ona göre, sınırlamalar söz konusu olduğunda insanlar parçalanır ve kimliklerini yitirirler".¹⁷ Yazarın Afro-Amerikalıları da Amerikan toplumunda kimlik arayışı içerisindedirler. Yazarın Nobel Ödüllü eseri *Sula*'da da bu kimlik arayışı açık bir şekilde gözler önüne serilmiştir.

Toni Morrison'ın yaşadığı ve eser verdiği dönem İkinci Dünya Savaşı sonrasına rastlamaktadır. İkinci Dünya Savaşı, modernleşme ve kalkınma gibi toplumsal değişim süreçlerinin başlamasına neden olmuştur. 1945'ten sonra dünyanın gelişmekte olan uluslarından bahsedilmeye başlanmış ve yoğun bir biçimde ekonomik kalkınma konusu tartışılmaya başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'na kadar büyük güçler denildiğinde Avrupalı güç dengeleri kastedilirken savaş sonrasında bu durum değişmiş ve Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği bu savaştan yeryüzünün iki büyük devleti olarak çıkmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra güç kazanan Amerikan toplumunda modernleşme hareketleri başlar ve bu modernleşme hareketleri dört ana başlıkta toplanır. Birincisi siyasi partiler, parlamentolar, oy hakkı gibi katılımcı karar vermeyi destekleyen anahtar

¹⁴ [Amerikan Edebiyatının Ana Hatları, 20 Nisan, 2021, 113.](#)

¹⁵ Alexandra Vasile, "An Intersectional Approach to Toni Morrison's Intercultural Word". *Cogito* (December 2011): 2.

¹⁶ Birgit Aas Holm, Sexuality in Toni Morrison's Works. *Master Thesis in English Literature Department Of Culture and Literature.* (University Of Tromso, 2010), 4-5.

¹⁷ Gökçen Kara, Toni Morrison'ın A Mercy Adlı Eserine Yeni Tarihselci Bir Yaklaşım. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), 56.

kurumları içeren siyasi modernleşmedir. İkincisi genellikle sekülerleşme ve ulusal ideolojiye bağlılığın üretildiği kültürel modernleşme, üçüncüsü endüstrileşmeden farklı olmak üzere artan ekonomik dönüşüm, dördüncüsü de artan okuma yazma oranı ve kentleşme gibi öğeleri barındıran toplumsal modernleşmedir.¹⁸ Edebiyat alanında da özellikle bu dönemde roman, tiyatro ve şiir alanında verilen eserlerde metaforlar kullanılarak ekspresyonizmin etkileri görülmeye devam etmiştir. İnsani değerinin yitirilmesi ve insanın kimliğini arama çabası işlenen başlıca konular olmuştur. Afro-Amerikan romanlarına da sosyal gerçekçilik hâkim olmuştur.¹⁹ Savaş sonrası dönem aynı zamanda ikinci dalga feminist hareketlerin de başladığı dönemdir. Bu dönemde Amerikan edebiyatında kadının yeri İngiliz ve Fransız geleneği ile harmanlanmıştır. İngiliz edebiyatında “erkek ve kadın üslubunu ve kadının eş, anne, sevgili gibi konumlarından kaynaklanan duygusal yaşantılarını”²⁰; Fransız edebiyatında “kadının toplumsallığı, kadın ile doğanın ideolojik özdeşliği, kadınlığın bir cinsiyetten çok toplumsal bir algı olarak nesilden nesile ataerkil bir dille aktarılışı, Batı düşüncesinde erkeğin nasıl bir norm değer; kadının ise eksik bir değer” konuları ele alınmıştır.²¹ Amerikan edebiyatında “erkek” yazarların eserlerindeki kadın imgeleri iki türdür. İlki “evdeki melek”, ikincisi “canavar” olarak tasvir edilmektedir. “Evdeki melek” ataerkil toplumun namuslu, uysal ve masum kadınıken, “canavar” ise bağımsızlığına düşkün, kendine biçilen rolleri kabullenmeyen ve erkekleri ürküten kadındır.²² Ancak burada toplumda meydana gelen değişiklikler ve kadına bakış açısı karşılaştırıldığında çelişkiler mevcuttur. *Sula*, bu çelişkilerin yansıtılması bakımından belgesel bir nitelik taşımaktadır.

3. *Âşık Kadınlar ve Sula Romanlarının Özeti*

3.1. *Âşık Kadınlar*

Âşık Kadınlar romanı Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'nin iç eyaletlerinde geçer. Roman, dört ana karakter olan Ursula Brangwen, kız kardeşi Gudrun Brangwen, Gerald Crich ve Rupert Birkin'in hikâyesidir. Roman esas olarak Gudrun ve Ursula kardeşlerin Birkin'i ve Gerald'ı ilk defa

¹⁸ Fahrettin Altun, “Modernleşme Kuramı ve Gelişme Sorunu”. *Divan Dergisi* 8 (2000): 136.

¹⁹ Stephanie Brown, *Postwar African American Novel: Protest and Discontent 1945-1950*. (USA: University of Mississippi, 2011), 17-18.

²⁰ Ömer Solak, “Cinsiyet Gruplarına Göre Edebiyat Çalışmaları: Kadın, Erkek ve Eşcinsel Edebiyatları”. *Multidisipliner Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Ed: Tuğba Akdal. (İstanbul: Literatürk Yayınları, 2020), 123.

²¹ A.g.e., 123.

²² Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003), 231.

gördükleri Gerald'ın kız kardeşinin düğünü ile başlar. Daha sonraki bölümlerde Birkin ile Ursula ve Gerald ile Gudrun arasındaki ilişkinin nasıl geliştiğini görürüz. Ursula Birkin'i kazanmak için Birkin'in uzun yıllar birlikte olduğu Hermione Roddice adlı asilzade ile mücadele etmiş ve en sonunda kazanarak Birkin ile evlenmiştir. Gerald da Gudrun'la olan ilişkisi için mücadele etmiş ancak onların ilişkilerinin sonu trajik olmuştur. Gudrun, Gerald ile birlikte gittiği Tirol Dağlarındaki otelde Loerke adlı bir sanatçı ile tanışmış onunla birlikte Dresden'e gitmiş, Gerald ise intihar etmiştir.

3.2. Sula

Toni Morrison'ın 1973 yılında kaleme aldığı *Sula*, iki parçadan oluşmaktadır. İlk bölüm 1919- 1923 yıllarını kapsayan bir süreçte başlar ve 1927 yılında sona erer. İkinci bölüm ise 1937-1939-1940 ve 1941 yıllarında devam eder ve 1965 yılında biter. Eser, geçtiği mekânın, Taban (The Bottom)'ın tanıtılmasıyla başlar. Taban, zenci kesimin yaşadığı bir bölgedir. Mekânın ardından kilit karakterlerden biri olan Shadrack sırayı alır. Ana karakterlerden biri olan Sula ilk bölümün üçüncü kısmında esere dâhil olur ve eserin kalan kısmı tamamen Sula ve Nel'in arkadaşlığı üzerine kuruludur. İki siyahi kahraman Sula ve Nel'in arkadaşlığı çocukluktan başlar ve yollarının ayrıldığı kadınlığa geçiş yıllarına, daha sonra yollarının yeniden keşiştiği günlere kadar sürer. Sula ve Nel'in aileleri zıt özelliklere sahip ailelerdir. Nel sosyal kurallara bağlı bir ailede yetişmiştir. Annesi Helene kızının geleneksel bir yaşam sürmesini ister bu yüzden kızını eski bir fahişe olan büyükannesi Rochelle ile ilişki içerisinde olmasını istemez. Sula'nın aile yapısı ise çok farklıdır. Annesi Hannah, büyükannesi Eva ve evlerine gelip giden erkeklerle birlikte yaşamaktadır. Arkadaşlıkları özellikle ergenlik dönemlerinde şekillenmeye başlamıştır. Liseden sonra Nel evlenip çocuk sahibi olmayı seçerken Sula farklı bir yol izler, Nel'in düğününden sonra 10 yıllık bir süreçte Taban'ı terk eder. Pek çoğu beyaz olan erkeklerle ilişkisi olur fakat bir süre sonra her şey rutinleşir ve Taban'a aynı zamanda Nel'e geri döner.

İkinci bölüm Sula'nın Medallion'a dönmesiyle başlar ve Sula'nın ölümüne kadar devam eder. Döndüğünde toplumsal kuralları göz ardı ettiği için ona kötü gözle bakılır. Nefretlerinin temelinde Sula'nın çarpık ilişkileri vardır. Özellikle Nel'in eşi Jude ile olan birlikteliği Nel ile olan dostluğunu kaybetmesine neden olur. Sula'nın ölümünden kısa bir süre önce gönülsüzde olsa bir uzlaşmaya varırlar. Sula'nın ölümü ile birlikte Nel arkadaşının hayatında annelik ya da evlilikten çok daha fazla bir anlam ifade ettiğini anlar.

4. Âşık Kadınlar ve Sula'da Yer Alan Kadın Karakterler

4.1. Âşık Kadınlar

Ursula Brangwen, Brangwen ailesinin en büyük çocuğudur. Güvenilir, ihtiyatlı, biraz çekingen ve kibar biridir. Beldover’da ortaokulda öğretmenlik yapmaktadır. Ursula diğer insanların hislerini anlar, onlarla aynı sosyal seviyede olmasa bile, onlara saygı duyar. Ursula, tipik Lawrence problemine sahiptir: kendisini bulmak ister.

Ursula’nın üzerinden, ruhlarındaki ateş zaptedilip kafese kapatılmış olanların acayip pırıltısı hiç eksik olmuyordu. Oldukça yalnız yaşardı; kendi başına çalışıp bir gündün öbürüne geçerek ve her zaman düşünüp yaşamı elleriyle tutmaya, kendi kavram sınırlarının içine sığdırmaya çalışarak.²³

Ursula oldukça romantik birisidir, bir gün aşkı bulacağına ve mutlu olacağına inanır. Aşkı bulmak ve birisiyle ilişki yaşamak ister. Ancak kendi anne ve babasının ilişkisinde olduğu gibi bir erkek tarafından idare edilmek istemez. Ursula oldukça özgür bir kadındır ve kendi hakları için mücadele eder. Yaşadığı çağda kendi hakları için mücadele ettiği için güçlü biri olmalıdır.

Guðrun Brangwen, ablası Ursula’ya göre daha nesnedir. Oldukça alaycı biri olan Guðrun, evliliğin yalnızca bir tecrübe olması gerektiğine inanır. Asi bir ruha sahip olan Guðrun âşık olduğu insanı kontrol ve etkisi altına almak ister. Güzellüğünün farkındadır, bu yüzden de âşık olduğu kişiyi etkisi altına almanın kolay olacağını bilir. Romanın başında Guðrun şu şekilde tasvir edilir:

Ursula yirmi altı, Guðrun ise yirmi beş yaşında, iki genç kadındılar. İkisi de çağdaş kızların, Hekabe’den çok Artemis’in soyundan gelme kızların o uzak, el değmemiş havasını taşıyordu. Guðrun çok güzeldi; yumuşak tenli, yumuşak çizgili, durgun. Kol ağzlarıyla boynunda mavili yeşilli fırırlar olan lacivert ipekli bir elbise ve zümrüt yeşili ipek çoraplar giymişti. İnsana bakışında hem güvenen hem de utanan bir ifadesi vardı ki ablası Ursula’nın o hep bir şeyler bekler gibi ayakta olan duyarlılığıyla geliyordu. Seçkin sadeliği karşısında çekingenliğe kapılan taşralılar onun için, “Akıllı kadın!” derlerdi. Londra’da bir sanat akademisinde öğrenci olarak ve bir “stüdyo hayatı” yaşayarak geçirdiği yıllardan sonra baba evine geri dönmüştü.²⁴

Guðrun’un Yunan tanrıçası Artemis’in soyundan gelme havası doğaya yani kadına ve dişillığe göndermede bulunur. Ayrıca Artemis’in ikiz kardeşi tanrı Apollon’a atfedilen rasyonel aklın temsilcisi de bu eserde Ursula’dır. Ancak burada iki kardeşin ve iki Olymposlunun temsilcisi olduğu güçler paradigma değişikliğine uğrar. Apollon aynı zamanda güzel sanatlar tanrısıdır. Doğa gücünü temsil eden Guðrun resme yeteneği olan bir sanatçıdır. Böylelikle iki gücün de eserdeki denge unsurudur. Resimlerinden

²³ David Herbert Lawrence, *Âşık Kadınlar*. (İstanbul: Can Yayınları, 2009), 11.

²⁴ A.g.e., 9.

iyi bir gelir elde ettiği için ortaokul öğretmenliğinden kazandığı gelire bağlı değildir. Sanatçı arkadaşlarıyla olduğu, başka insanlarla tanıştığı şehirdeki bohem yaşamını, Beldover'daki yaşamına tercih eder. Kasabadaki hayat onu tatmin etmez ve sıradan bir çalışan olmaktan korkar.

4.2. Sula

Sula Peace, çocukken etrafındakilerden farklı, garip, gizemli ve biraz küstaktır. Hayatı küçükken yaşadığı üç olayla şekillenir. Bunlardan ilki kendisini suçladığı Chicken Little'ın ölümü, annesi Hannah'nın kızını sevmediğini söyleyişine kulak misafiri oluşu ve akli dengesini yitirmiş Shadrack tarafından tecavüze uğraması. Fiziksel görünüm olarak ise şöyle tasvir edilmiştir: "Sula koyu kahverengiydi, büyük, yumuşak gözleri, gözkapasının ortasından kaşına doğru uzanan, gonca gül biçimli bir doğum lekesi vardı".²⁵

Kendini suçlu ve sevilmeyen biri hissederek büyüyen sula için en mutlu zaman arkadaşı Nel ile geçen zamandır. Kişilikleri tamamen farklı olsa da birbirlerinden ayrılamayan iki dost olmuşlardır. Nel ile Jude'un düğünü biter bitmez Sula Medallion'u terk eder ve on yıl sonra tamamen değişmiş olarak kasabaya geri döner. Medallion halkı Sula'ya garip davranırlar bunun nedeni ise onun pek çok erkekle ilişkisi olduğunun kulaklara gelmesidir. Ayrıca büyükannesi Eva'yı huzurevine yatırması ve en yakın arkadaşının eşiyle birlikte olması halkın gözünde onu daha da küçültür ve dışlanır.

Nel ile arkadaşlığının bozulması ve toplumun onu dışlamasıyla hayatta yaşamak için hiçbir nedeni olmadığını düşünür ve bu düşünceler onu erken yaşta ölüme götürür. Ölüm döşegindeyken Chicken Little'ın ve annesinin ölümünü hatırlar. Hayatının neredeyse boşa geçtiğini düşünür.

Nel Wright'ın hayatı Sula'dan farklıdır. Ailesi saygın bir ailedir ve kızlarının da bu şekilde yetişmesini isterler. Sula'nın Medallion'ı terk edişinden sonra arkadaş eksikliği hisseden Nel geri dönen Sula ile kim ne derse desin tekrar arkadaş olmaya can atar. Fakat Sula ile kocasının ilişkisine tanık olduktan sonra çileden çıkar ve onunla olan tüm bağını koparır. Hayatının sonraki yıllarında eski dostunu çok özler ama diğer taraftan da gururunu ayaklar altına almak istemez. Sadece Sula ölüm döşeginde iken onu görmeye gider, yine de onu kötü bir insan olarak yargılamaktan geri durmaz ve cenazesine de katılmaz.

Çocukları büyüüp yanından ayrıldıktan sonra Nel, Eva'yı ziyarete etmeye karar verir. Yaşlı kadın Chicken Little'ın ölümünde Sula ne kadar suçluysa Nel'in de bir o kadar suçlu olduğunu, Sula'nın kötü olmadığını kötülüğün Nel'in içinde olduğunu söyler. Nel Eva'nın söylediklerini

²⁵ Toni Morrison, *Sula*. (İstanbul: Can Yayınları, 1994), 64.

kabullenir. Sula'yı bir parçanın diğer bütünü, tamamen birbirlerini tamamlayan iki kadının eşsiz birlikteliğini düşünür.

Eva Peace, Sula'nın büyükannesidir. Eva, torununun hayatının şekillenmesinde önemli bir role sahiptir. Genç bir anne iken kocası onu terk eder ve bir süreliğine uzaklara gider. Kocasının yokluğunda çocuklarına bakabilmek için bir bacağı keser, fakat bacağının trenin altında kaldığını söyler ve sigortadan para alır. Eva kızı Hannah'ı yanarken görmüş ve tek bacağı ile ona yardım etmeye çabalamıştır. Sula hem annesinin yanışını hem de büyükannesinin yardım çabasını bir köşeden izlemiştir. Bu aslında sembolik bir reddedilmiştir çünkü Sula'nın hayatı büyük çapta Eva tarafından esir alınmıştır. Sula halkı şoke eden bir kararla kasabaya geri döndüğünde Eva'ya bakmak yerine onu bir huzurevine yatırır.

Hannah Peace, evine ve eşine karşı sorumlu bir kadındır. Kızı Sula üç yaşında iken eşi Rekus'u genç yaşta kaybeder. Bir erkeğin ilgisi olmadan yaşamayı kabul edemez ve kocasının ölümünün ardından arkadaşlarının ve komşularının kocalarıyla ilişkiler yaşar. Olağanüstü güzel, zarif, iyi yürekli ve cömert bir kadındır. Yanarak hayatını kaybetmiştir.

Helene Wright, evini, kızını ve kocasını yönetmekten hoşlanan, etkili ve saygılı bir kadındır. Annesi bir fahişe olduğu için büyükannesinin yanında büyümüş Wiley Wright ile evlendikten sonra Medallion'a gelmiştir.

5. Âşık Kadınlar ve Sula'da Toplumsal Yaşamda Kadın

Bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürü; bir kadın ve erkeğin nasıl davranacağı, nasıl düşüneceği ve nasıl hareket edeceğine ilişkin beklentileri ortaya koyan, yani kadın ve erkeği sosyal olarak yapılandıran özellikleri belirlemektedir. Bir başka deyişle, insanlar dişi veya erkek cinsiyeti ile doğarlar ancak yetiştirilirken toplumun cinsiyetlerine özgü beklediği roller çerçevesinde kız veya erkek çocuk olmayı öğrenerek büyürler. Ailenin, içerisine girdiği toplumsal çevrenin ve alınan eğitimin etkisiyle, kız ve erkek çocuklar cinsiyetlerine uygun roller kazanmakta ve toplumsal cinsiyet kimliğini edinmektedirler. Böylece kadınlar için ev ile ilgili işleri yürütme ve çocuk bakımı gibi işler öne çıkarken, erkekler için iş rolleri aile rollerinden daha önemli hale gelmektedir. Örneğin toplumsal cinsiyet ve klişelerine göre erkeğin en önemli rolü ailenin geçimini sağlamak iken, kadının en önemli görevi çocuklarını büyütmek ve aile yaşamının devamlılığını sağlamaktır. Toplumsal kalıp yargılarına göre herhangi bir insanla ilgili beklentilerin neler olacağı doğrudan cinsiyete bağlıdır. Buna göre erkeklerden güçlü olmaları, ailelerini geçindirmeleri, çevre üzerinde belirli bir etkinlik ve kontrol sağlamları; kadınlardan ise sabırlı, anlayışlı olmaları, evi çekip çevirmeleri,

insan ilişkilerini düzenlemeleri beklenmektedir. Bu en açık şekilde, toplumda önemli bir kurum olan ailede kendini gösterir ²⁶.

Toplumsal rolleri bir toplumun kültürünün katı ve görece değişmez parçaları olarak gören işlevselci bir görüş bulunmaktadır. Bu görüşe göre “bireyler, kendi özgül kültürlerindeki toplumsal rolleri çevreleyen beklentileri öğrenirler ve bu rolleri büyük ölçüde tanımlandıkları biçimde yerine getirirler (...)toplumsallaşma yoluyla, bireyler toplumsal rolleri içselleştirirler ve bunları nasıl taşıyacaklarını öğrenirler “. ²⁷ Erkurt'un aktardığı Linton'a ait “Kültür sosyal bir verasettir” sözü de bu görüşü destekler niteliktedir. Bireyin kültür içerisinde temel bir kişilik kazandığının altını çizilir ve karakter unsurlarının da bu temel üzerine inşa edildiğini vurgulanır. ²⁸

Morrison'ın *Sula* romanında, Sula ve Nel'in yaşadığı toplum birtakım ırkçı ayrımlara uğramış bir toplumdur. Hem kadın hem siyah olmak erkeklerden daha düşük statü de görülmeleri demektir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen eserde her şeyi göze alabilen kadın kimliği baskındır. Lawrence'ın *Âşık Kadınlar* romanında ise toplumun sınıflı bir toplum olması nedeniyle ortaya çıkan bir ayrımcılık vardır. Bu ayrımın ilk belirgin hali maden işçileri olanlar ve olmayanlar arasındadır. Yine bir diğer ayrım da kadınlar ve erkekler arasında görülür.

Sula'da kadınların üçlü bir ilişki düzeyi vardır: Sula, annesi Hannah ve büyükannesi Eva; Nel, annesi Helene ve büyükannesi Rochelle, Helene'in büyükannesi Cecile. Yukarıda da söz edildiği gibi toplumun bu kadınlardan beklentisi sabırlı olmaları, evi çekip çevirmeleridir. Toplumun öngördüğü bu kalıp yargılara uyan Eva, Hannah, Nel ve Helene'dir. Rochelle'in yaşamından çok fazla bahsedilmez, Sula ise toplumun ona verdiği kimliği kabullenmeyen bir yapıdadır. Bir tarafta toplumun diğer tarafta aile içi kadın grubun (kadın, kız çocuk, torun) dayattığı kimlikler ile çatışır. Dayatılan kimliklerle mücadele halindeyken kendi kimliğini arama çabası ve uğraşısı *Sula*'da çoklu kimlik sorunsalını ortaya çıkarmaktadır.

Âşık Kadınlar'da ise toplumdaki sınıflı yapıya sonuna kadar sadık kalan ve değişmesini istemeyen Hermonie Roddice gibi kadınların yanı sıra, toplumun dayattığı kuralları aşmaya çalışan Ursula ve Gudrun gibi kadınlar da vardır. Ancak Ursula ve Gudrun'un bakış açıları arasında bazı farklar vardır.

²⁶ Gülay Günay ve Özgür Bener, “Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri”, *TSA*, Cilt:3 (2011): 157-159.

²⁷ Anthony Giddens, *Sosyoloji*. Yay. Haz.: Cemal Güzel (Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000), 28-29.

²⁸ Gökhan Şefik Erkurt, “Kişilik ve Kültür Etkileşimi Bağlamında Çevirmen İdiokültürü'nün Çeviri Ürün Aracılığıyla Erek Sosyal Yapıya Etkisi”, *Tarih Okulu Dergisi*, Cilt: XIX, (2014): 26.

İlişkiler, evlilik ve kadının özgürlüğü konusunda Gudrun, Ursula'ya göre daha radikal bir bakış açısına sahiptir.

Sula'da Eva, sadece kadın kimliğinin ona getirdiği yükümlülükleri yerine getirmekle kalmaz aynı zamanda erkeğinin onu terk etmesiyle erkeğin yükümlülüğünü de üzerine alır: "Çocukların kendisine gereksinimi vardı, kendinse paraya, hayatını sürdürmeye. Ama üç çocuğun karnını doyurma gereksinimi öylesine şiddetliydi ki öfkesini iki yıl ertelemek, buna ayıracak zaman ve enerjiyi bulacağı güne bırakmak zorunda kaldı"²⁹. Görüldüğü gibi kendi ve çocuklarının hayatını idame ettirmek istemesi onu hayatının kalan kısmını kol değneği ile geçirmesine neden olur: "on sekiz ay sonra iki kol değneği ile bir arabadan indi, yeni bir siyah cüzdanı ve tek bir bacağı vardı"³⁰. Eva çocukları ve kendisi için her şeyi göze almış, topluma kendini bu güçlü yanı ile kabul ettirmeye çalışan bir annedir. Eva'nın annelik yanında ise farklı bir durum söz konusudur. Oğlu Karaerik'in savaştan döndükten sonra bir uyuşturucu bağımlısı olduğunu anladığında bir gazete parçasını rulo yapıp gaz yağıyla ıslatarak tutuşturarak Eva bunu oğlunun yatağına atar ve onun yanarak ölmesine sebep olur.³¹ Bu yönüyle de evladının yavaş yavaş değil de bir kez acı çekerek ölümüne sebep olacak kadar cesur bir annedir.

Âşık Kadınlar romanında ise toplumun kadına yüklediği sorumluluklardan sıyrılan, Gudrun gibi özgür kadınları görürüz. Gudrun, özgürlüğüne düşkün, sanat çevresine mensup kültürlü genç bir kadındır. Londra'daki bohem hayatın ardından Beldover'e geri dönmek Gudrun için oldukça zor olmuştur:

Biraz sonra iki kız Beldover'in anayolundan aşağı iniyorlardı; hızlı adım bir yürüyüş tutturmuşlardı. Burası dükkân ve evlerden kurulu, baştan aşağı şekilsiz, yoksul olmamakla birlikte çirkin ve basit, geniş bir sokaktı. Londra'nın Chelsea'nin semtiyle Sussex'teki yaşantısından yeni dönmüş olan Gudrun, Midlands'teki bu küçük madenci kasabasının biçimi belirsiz çirkinliği her görüşte yaralanmış gibi oluyordu.³²

Burada dikkatleri çeken bir diğer özellik Gudrun'un şehir-kasaba ayrımına ilişkin gözlemlerinin yani sıra toplumdaki sınıflı yapının bir parçası olduğunu da göstermesidir. Beldover, maden işçilerinin yaşadığı bir kasabadır. Bu kasaba Lawrence'in doğup büyüdüğü Eastwood Köyü'nü hatırlatmaktadır:

D.H. Lawrence'in doğduğu Eastwood köyü, Nottingham kentinden aşağı yukarı on mil uzakta, Ortaçağın Robin Hood efsanelerinin sevimli haydutlarının barındıkları Sherwood ormanına yakın, üç bin kişilik bir yerleşim merkeziydi. Lawrence,

²⁹ Morrison, 42.

³⁰ A.g.e., 45.

³¹ A.g.e., 58-59.

³² Lawrence, 13.

sanayileşmeyi yaşadığı çağın başlıca felaketi sayardı. Ne var ki bu köy, kırsal bölgenin doğal güzelliklerinin henüz yitirmiş olmamakla birlikte, sanayileşmenin bir ürünüydü. On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında maden ocakları açılınca, yoksul köylüler ekmek paralarını kazanmak için buraya çalışmaya gelmişlerdir. Yani saniyeleşme olmasaydı, Eastwood köyü de olmazdı.³³

Âşık Kadınlar romanındaki Beldover, Eastwood köyünün romanda yeniden kurgulanmış halidir. Yazar, eserine doğduğu toprakların o dönemki toplumsal yapısını karakterler aracılığıyla aktarmıştır.

Eserlerde göze çarpan önemli unsurlardan biri de birey olarak toplumda yer edinmedir. *Sula*'da Eva'nın kızı Hannah tam anlamıyla eş ve anne kişiliğine bürünemeyen bir karakterdir. Eşi öldükten sonra pek çok erkekle ilişki yaşamıştır. Aslında Sula'nın ileriki dönemlerde yaşadığı ilişkilerin kaynağını annesinde aramak gerekir. Çünkü annesini bir defasında başka erkek yakalamıştır:

Kendisini yatakta, bir adamın kollarında kaşık gibi kıvrılmış yatarken bulan Sula'ya topu topu bir kez yakalandı. Annesinin kilere bu kadar kolayca girdiğini, girdiği gibi hiç değişmeden ancak daha mutlu olarak çıktığını görmek Sula'ya cinselliğin sık sık yapılan hoş bir şey olduğunu, ama başka koşullarda olağanüstü olmadığını öğretti.³⁴

Sula, tamamen toplum kurallarına aykırı davranan bir bireydir. Kasabadan ayrılarak yüksekokula gitmiş, pek çok beyaz erkekle birlikte olmuş, yetiştiği kasabaya döndüğünde bütün ahlak kurallarını hiçe saymıştır. Kasabaya döndükten sonra da pek çok erkekle ilişkisi olmuştur. Bunlardan en önemlisi en yakın arkadaşının kocası Jude ile olan birlikteliğidir. Bu birliktelik arkadaşını kaybetmesine neden olmuştur: "Ah hayır, Sula olmazdı. İşte tam bu durumda onca nefret ve korku duyarken gene Sula'yı düşünmüştü, sanki hala arkadaşmışlar, her şeyi konuşuyorlarmış gibi. Bu kadarı da çok fazlaydı. Jude'u kaybet, ama bunu Sula'yla konuşama çünkü o seni Sula için bırakmış olsun".³⁵

Sula'nın erkeklerle bu kadar ilişki yaşamasının temelinde annesi ile olmayan anne-kız ilişkisi görülebilir. Duydukları Sula'da annesine karşı bir nefret oluşturmuştur. Öyle ki annesini yanarken kılını bile kıpırdatmaz sadece bir köşeye çekilip olanları izler. Sula'nın ileriki yaşamında kendini toplumdan izole etmesinin en büyük nedenlerinin başında annesi ile olmayan ilişkileridir. Rol modeli olmayan Sula toplumda kendini yalnız hissetmiş ve bir zıddı ile var olma çabası içerisine girmiştir. Nel ile arkadaşlık kurması, daha sonra eşini onun elinden alması, diğer erkeklerle olan ilişkileri bir nevi

³³ Urgan, 9.

³⁴ Morrison, 54-55.

³⁵ Morrison, 123.

kendini topluma kanıtlama ve o toplumda yerini alma isteği olarak görülebilir.

Âşık Kadınlar' da ise aşk, *Sula'* da olduğu gibi toplumda bir yer edinme için değil bir birey olarak kadın ve erkeğin eşitliğine ulaşmak içindir. Gudrun, kasabanın en zengin ailesinden olan Gerald Crich ile bir ilişki yaşarken aradaki sınıf farkını bir engel olarak görmez. Gerald da Gudrun'a olan ilgisini kendi içinde çözmeye çalışırken onun ve ailesinin sosyal statüsü ya da Gudrun'un sanat camiasının içinde yer almasını önemsemez.

Sula' da Nel ve ailesi de üç kuşak nesil olarak yer alırlar. Fakat burada Nel'in büyükannesinden çok annesinin büyükannesinin etkisi hem Helene hem de Nel'in hayatının şekillenmesinde daha fazla rol oynamaktadır. Cecile dindar bir kadındır ve Helene'i de bu tarzda yetiştirmiştir. Helene toplumun kadına uygun gördüğü rolleri birebir yerine getiren bir kadındır ve kızı Nel de annesinin yolundan ilerlemiştir. Evlenip çocuk yetiştirmeyi seçmiş, kendisini kocasına ve çocuğuna adanmış bir kadın ve annedir: "kızı, hayatta bulmayı hiç ummadığı kadar büyük bir avunç ve amaç olmuştu onun için: anneliği başarabileceğini soylu bir biçimde gösterdi".³⁶ Bu üç kuşakta toplumun istediği tarzda bireylerdir.

Bu iki farklı kadın topluluğunu karşılaştırdığımızda toplumda kadının yeri Morrison tarafından iki yönüyle ortaya çıkarılmıştır. Bir tarafta toplumun beklentilerini karşılayan ve kendisine atfedilmiş tüm rolleri büyük bir ustalıkla sergileyen Nel ve ailesi kadının "iyi" tarafını sergilerken, toplumun istediği gibi olmayan, tüm kurallara karşı çıkabilen, tek başına varlığını kabul ettirmeye çalışan ve bunları yaparken her şeyi göze alabilen Sula ve ailesi ise kadının "kötü" olan tarafını temsil etmektedirler.

Âşık Kadınlar romanında ise bu tarz zıtlığı Brangwen ailesinin içinde görürüz. Ursula ve Gudrun anne ve babasının karşı kutbunda yer almaktadır. Lawrence anne-baba Brangwen ile eski, tekdüze toplumu gösterirken, Ursula ve Gudrun ile yeni ve canlı toplumun bireylerini işaret eder. Anne ve babasıyla birlikte Mr. Crich'in göl kıyısında düzenlediği eğlenceye giderken, anne ve babasıyla yaşadıkları diyalog bu duruma bir örnektir:

Ursula sevgi dolu bir gülüşle, "Öyle kraliçeler gibi bir yürüyüşün var ki!" dedi. "Gören de seni taşralı bir barones sanır.

Gudrun, "Tıpkı!" diye ekledi ve iki kız kardeş gene gülmeye başladılar.

Babalari sinirlenerek, "Hadi siz eve dönün bari, sersem kızlar!" diye parladi. Gözlerinde sarı sarı alevler yanıp sönyordu.

Mrs. Brangwen, "Hiç aldırış etme, "diyerek dönüp yürüdü. "İki tane aptal koca bebek!

³⁶ A.g.e., 27.

Kocası da döndü ve öfkesinden kasılmış omuzlarıyla yola devam etti. Kızlar gülmekten yorgun düşmüşlerdir.

Babaları “Hemen susmazsanız ben eve dönüyorum” diye bağırdı. “Yolun orta yerinde etrafa rezil olmaya hiç niyetim yok.”

Kötü kızmıştı. Sesindeki hırs, kızların da keyfini kaçırdı; içlerini daralttı.³⁷

Sula'da kadınlar siyahtır, kadın olmalarının yanında ten renklerinin de farklı olması onların bir başka çatışma alanıdır. Bu noktada “siyah feminizm” üzerinde durulması gerekir. Sojourner Truth'un “ben bir kadın değil miyim” sloganı ile siyah kadının, kapitalist sömürü sisteminde ırk, sınıf, cinsiyet sömürüsüne karşı verilen mücadelenin ayrılmazlığını, kendi yaşam ve mücadele pratiği ile sorgulamıştır.³⁸ *Sula*'da da hem kadın hem siyah olmanın mücadelesini veren kadınlar kimi zaman bunun üstesinden kolayca gelebilmişler kimi zaman ise savaşlarından taviz vermek zorunda kalmışlardır. Helene'in trende maruz kaldığı bir sahne siyahi bir kadın olmanın zorluğunu gözler önüne sermektedir:

Üzerinde *Yalnızca Zenciler* yazılı kapıyı tam açacakları sırada kendilerine doğru gelen beyaz bir biletçi gördü. Soğukça bir gündü, ama ana kız bir yandan kapıyı açık tutmaya, diğer yandan da kapıdan geçmeye çalışırken annenin yüzünde ince bir ter tabakası parlıyordu. Biletçinin bakışları o solmuş, sararmış kadının üzerinde gezindi, sonra adam küçük parmağını kulağına sokup hafif hafif salladı, kirini çıkardı. N'apıyorsun, kız?³⁹

Sosyolojik açıdan bakıldığında bir etnik grubu başkalarından ayıran, farklılıkları keskinleştiren dışlama araçları mevcuttur. Dışlama araçlarından biri de toplumsal temastır bu da grupların fiziksel olarak birbirlerinden ayrılması demektir.⁴⁰ Alıntıda görüldüğü gibi “yalnızca zenciler” yazısı bu toplumsal teması engelleyen bir araç olmuştur.

Âşık Kadınlar romanında ise böyle bir sosyal ayırım kadınlar ve erkekler arasında yaşanmaktadır. Gudrun ile Ursula nehir kıyısında yürüyüş yaparken nehirde yüzen bir erkek görürler. Ve bunun üzerinden toplumdaki erkek ile kadının sahip olduğu ayrı hakları düşünürler:

Gudrun taş duvarın dibinde durmuş ona bakıyordu. Arzudan titreyen alçak bir sesle, “Öyle imreniyorum ki ona!” dedi.

Ursula, “Uf! Kimbilir ne soğuktur!” diye ürperdi.

“Evet ama öyle suya dalıp çıkmak ne güzel şey, ne büyük zevk!”

³⁷ Lawrence, 182.

³⁸ Sema Zafer-Sümer, *Tarih İçinde Görünürlükten Kadınların Tarihine: Amerikan Kadın Romanında Feminist Bilinç ve Politika*. (İstanbul: Literatürk Yayınları, 2011), 149.

³⁹ Morrison, 29.

⁴⁰ Giddens, 254.

İki kız kardeş yüzücünün, buğulu, silik korular altındaki kurşuni, dolgun su dünyasında gitgide uzaklaşmasını seyre daldılar. Adam kollarının ve kafasının kısacık, buyurgan devinimleriyle bu yabancı dünyayı fetheder gibiydi.⁴¹

Sula'da sadece yetişkin siyahi kadınlar değil, Nel ve Sula da okulda pek çok beyaz erkek çocuğunun kötü davranışlarına maruz kalırlar:

Kasabaya yeni gelen İrlandalıların oğulları olan on iki- on üç yaşındaki dört beyaz oğlan ara sıra öğleden sonraları Zenci öğrencilere bulaşarak eğleniyordu [...] bir keresinde bu oğlanlar Nel'i yakalamış, onun o korku içindeki çaresiz yüzünden canları sıkılana kadar onu biri tutup ötekine atmıştı.⁴²

Erkeklerden ve beyazlardan farklı olduklarını anlayan Nel ve Sula, bu durumda güç eksiliğini de hissederler fakat Nel'den daha cesur olan Sula bu güçsüzlüğün altında kalmaz ve bir sonraki okul çıkışında yanında bıçak getirip parmağını kesince erkek ve beyaz karşısında büyük bir zafer kazanır.⁴³

Eserde kadının mücadelesi cinsiyeti ve rengi dışında annelik görevinin getirdiği birtakım zorluklardır. Bu zorlukların en büyüğünü Sula'nın büyükannesi Eva yaşar çünkü eşi Boyboy başka kadınlar uğruna eşi ve çocuklarını bırakıp gider. Eva aç kalmamak ve çocuklarına bakmak uğruna bir bacağına feda eder. Asıl mücadelesi bundan sonra başlar. Bu mücadelesi ise Boyboy dışındaki tüm erkekleri sevmesi ile ilgilidir:

Yaşlı ve tek bacaklı olmasına karşın Eva'nın düzenli ziyaretine gelen pek çok erkek arkadaşı vardı, Eva sevişme eylemine ortak olmazdı, ama takılmalar, dürtüklemeler, kıkırdaşmalar eksik değildi. Erkekler onun güzel baldırını, zarif ayakkabısını görmek, bazen gözlerindeki uzaklıklardan aşağıya kayan odaklaşmayı izlemek isterlerdi.⁴⁴

Eva'nın bu durumuyla beraber kadının bir mücadelesi daha ortaya çıkar: cinsellikle mücadele. Her ne kadar Eva için bu durum çok sorun teşkil etmese de kızı Hannah ve onun arkadaşlarının ve komşularının eşleriyle olan ilişkileri kasabadaki diğer kadınların kıskançlık duymasına sebeptir: "Hannah kasabadaki kadınları deli ediyordu".⁴⁵ Burada bir başka durum kadının kadınla olan mücadelesi ortaya çıkar. Öyle ki Nel ve Sula'nın dostluğunun bozulmasının temelinde de bu vardır. Sula Nel'in kocası Jude ile ilişki yaşamış ve bunun üzerine Nel dostuyla olan bağı koparmıştır. Kocasının Jude'un kendisini aldatmasından çok Sula'nın bunu nasıl yaptığını düşünen Nel bu mücadelenin en ağır yara alanlarından biridir: "Jude'u kaybet, ama bunu Sula'yla konuşama çünkü o seni Sula için bırakmış olsun".⁴⁶ Sula'nın geçmişinde yaşadığı birtakım olaylar onun ileriki

⁴¹ Lawrence, 56.

⁴² Morrison, 64-65.

⁴³ A.g.e., 65.

⁴⁴ Morrison, a.g.e., 52.

⁴⁵ A.g.e., 55.

⁴⁶ A.g.e., 123.

yaşamında yaptığı yanlışlıkların kaynağı olarak görülebilir. Annesi tarafından sevilmemesi, annesinin başka erkeklerle olan ilişkilerine tanık olması ve en önemlisi savaşta aklı dengesini yitirmiş Shadrack tarafından tecavüze uğraması onu hayatta başka yerlere savurmuştur. Annesine karşı olan hissizliğini onu yanarken görmüş olmasına rağmen yardım etmemesi ile ondan intikam aldığı düşünülür. Yaşadığı bir diğer travmatik durum eserde şu şekilde geçmektedir:

Adam gülümsüyordu, şehvetin ve gelecek günlerin ağırlığıyla yüklü koca bir gülümseme vardı yüzünde. Sanki bir soruya yanıt verir gibi başını salladı, sohbet eder gibi hoş bir sesle, soğutulmuş tereyağı bir sesle –her zaman- dedi [...] Nel onu avuttu. Şş,şş. Yapma yapma. Bilerek yapmadın ki. Senin kabahatin yok. Şş şş. Gel, haydi gidelim Sula. Haydi gel bakayım. Adam orada mıydı? Görmüş mü? Entarinin kemeri nerde? ⁴⁷

Burada Sula'nın Shadrack'ın evine gitmesinde Nel'n etkisi büyüktür çünkü Chicken Little ile ilgili olayı birinin gördüğünü söylemesi üzerine Sula oraya gitmiştir. Uğradığı tecavüzü arkadaşı Nel' e anlatamaması ve belki de onun durumu anlamayı Jude ile yaşadıklarının nedeni olarak görülebilir. Yaşamış olduğu acı olayı bu şekilde bastırabilmiştir.

Eserde kadınlar, cinsiyetlerinin getirdiği farklılıklarla, erkeklerden ayrılan yönleriyle ve kendi içlerinde mücadele etmektedirler. Siyahî kadınlar toplumda varlıklarını kabul ettirmek için pek çok zorlukla karşılaşmış çoğu zaman mücadeleyi kazanmış ve Nel'in yaşamış olduğu gibi bazı durumlarda da yenik düşmüşlerdir. Erkek ve beyaz egemen bir toplumda verdikleri mücadelelerle annelik ve eşlik gibi statülerle tanımlanmışlardır.

Eserin belki de belli başlı odak noktası kadınlar ve onların erkeklerle olan ilişkileridir. Fakat ilişki içerisinde oldukları erkekler silik karakterlerdir. Eva'nın eşi Boyboy, Helene'in eşi Wiley Wright, Hannah'nun eşi Rekus ve Nel'in eşi Jude yaptıkları ile aslında eşlerinin hayatlarında önemli bir yer tutarlar. Beş yıllık mutsuz ve acıklı bir evlilikten sonra evi terk eden Boyboy hakkında eserde şu bilgiler verilmektedir: "Birlikte oldukları zamanlarda başka kadınlardan zaman bulup eviyle ilgilenememişti. Yapabildiği, yapmayı sevdiği her şeyi yaptı, en çok sevdiği de zamparalıktı, ikinci olarak içki içmek, üçüncüsü de Eva'ya kötü davranmaktır". ⁴⁸ *Aşık Kadınlar'* da da evlilik, evlilikte erkek ve kadına düşen rollere yer verilir.

Ursula, "Doğrusu ben erkeklere özeniyorum," dedi. "Böyle iyi yürekli pansiyoncuları ve konforlu pansiyonları olduğu sürece başka ne isterler ki! Böylesi, evli olmaktan daha iyi."

⁴⁷ A.g.e., 74.

⁴⁸ Morrison, 42.

“Konfor bakımından, evet. Ama bir erkeğin yalnızca rahatı için, kendine baktırtmak için evlenmesi iğrenç bir şeydir”.⁴⁹

Âşık Kadımlar romanında kadın- erkek eşitliğinin olmadığı, kadınların evin tüm sorumluluğunu üzerine aldığı, paylaşımın sınırlı olduğu “klasik” evlilik anlayışı sürekli olarak Ursula, Gudrun, Hermione gibi karakterler aracılığıyla eleştirilir. Bu nedenle Lawrence, klasik romandan modern romana geçişin ilk adımında yer alır.

Wiley Wright hakkında bilinenler de sınırlıdır. Helene’in büyükannesinin yeğeni olan Wiley gemilerde aşçılık yapan üç gün gemide on altı gün dışarıda olan bir deniz adamıdır.⁵⁰ Rekus da Wiley gibi eserde çok fazla söz edilmeyen bir kişidir. Sula üç yaşındaki iken hayata veda etmiştir.

Nel’in eşi Jude Hotel Medallion’da garson olarak çalışmaktadır. Nel ile birbirlerini severek evlenmişler ve iki çocuk sahibi olmuşlardır. Mutlu hayat yaşamaktadırlar ta ki Sula kasabaya geri dönene kadar.

Sula’nın da Ajax ile olan ilişkisinden bahsetmek gereklidir çünkü belki de Sula’nın beraber olduğu erkekler içerisinde kendisine sevgi beslediği tek erkek Ajax’tır. Ajax (Albert Jacks) annesini ve uçakları çok seven kadınlara oldukça kibar davranan bir gençtir. Sula ile birlikte olmasının nedeni ise hayatla nasıl başa çıkabileceğini bilen bir kadın olmasıdır.

Erkekler her ne kadar silik görünseler de kadınların hayatlarında bir dönüm noktası oluşturmuşlardır. Özellikle Eva ve ailesindeki diğer kadınlar için bu durum daha fazla geçerlidir. Eva, Boyboy’un kendisini terk etmesiyle hayatta kalma mücadelesi veren bir anne ve kadın olarak tutunmaya çalışmıştır. Sula ise üç yaşındaki iken babasını kaybetmiş olmanın verdiği eksiklik ve annesinden göremediği sevgi yüzünden ileriki yaşamında pek çok erkekle birlikte olmuş fakat bu birliktelikler Ajax dışında fiziksel boyutta kalmış ve duygusal boyuta geçmemiştir. Sula’nın bu durumu kasabalı kadınlar tarafından hoş karşılanmamaktadır:

Kasabanın kadınlarında yarattığı öfke akıl almaz bir şeydi çünkü kocalarını bir kez yatırıyor bir daha istemiyordu. Hannah tam bir baş belasıydı, ama kocalarını istemekle, bir anlamda kadınlara iltifatta bulunuyordu. Sula onları deniyor, sonra fırlatıp atıyordu, erkeklerin yutabileceği bir özür olmadan.⁵¹

Sula’nın annesi Hannah gibi pek çok erkekle birlikte olmuştur. Bu durum Sula’nın küçük annesini erkeklerle birlikte olurken görmesini akıllara getirmektedir, fakat onun bu şekilde davranmasının nedeni ise farklıdır: “Erkeklere rahat davrandığı doğrudur. Elinden geldiğince sık yatırıyordu

⁴⁹ Lawrence, 177.

⁵⁰ Morrison, 26.

⁵¹ A.g.e., 128.

erkeklerle. Aradığı şeyi, derin acı ve zavallılığı bulabileceği tek yer orasıydı. Aradığı şeyin huzur olduğunun her zaman farkına varamamıştı".⁵²

Sula'nın erkeklerle olan ilişkisi aslında kendi varlığını bulma isteğidir. Belki de Alex'e karşı hissettiği duyguların sebebi de budur: "Çok hoş şeyler getiriyordu kuşkusuz hele o yatak odasında salıverdiği bir kavanoz kelebek, ama asıl hoşuna giden kendisiyle konuşmasıydı. Sahiden konuşuyorlardı. Kendinden aşağı biriyle ya da bir nesneyle konuşmuş gibi konuşmuyor, ne de Sula'nın hayatıyla ilgili çocuksu sorularla ya da kendi yaptıklarıyla ilgili uzun konuşmalarla yetiniyordu."⁵³

Sula'nın erkeklerle olan ilişkisinin temelinde ona sadece cinsellik amacıyla bakmayan, onunla ilgilenen, onu dinleyen erkek anlayışının yatmasıdır. Bu erkeği bulabilmek içinde pek çoğu ile Jude ile bile ilişki yaşamıştır. Jude ile ilişki yaşaması belki de Jude'un Nel ile olan iyi ilişkilerinden kendine de bir pay çıkarmaktır.

Nel aile geleneği itibariyle Sula'dan farklı bir kadındır. Jude'u sevmiş, onunla evlenmiş ve ondan iki erkek çocuk dünyaya getirmiştir. Annesi Helene gibi evi, eşi ve çocukları için her şeyi yapan bir kadın olan Nel, kendisinin tüm fedakârlıklarına karşın eşinin ve en yakın arkadaşının onu yapmış olduğu yanlışlık yüzünden üzüntüler yaşamış bir kadındır.

Sonuç

D.H. Lawrence'ın *Âşık Kadınlar* ve Toni Morrison'ın *Sula* adlı eserlerinde toplumsal yaşamda kadının yerini çoğulcu inceleme yöntemiyle değerlendirildiği bu çalışmada her iki eserde benzerlik gösteren noktalar tespit edilmeye çalışılmıştır. İncelemede ilk olarak yazarların yaşadıkları dönemleri ve bu dönemlerin eserlerine nasıl yansıdığı sorusunun yanıtı aranmıştır. Bu bağlamda sanayileşme dönemine ilk giren ülke olan İngiltere'de yaşayan ve *Âşık Kadınlar* kitabını Birinci Dünya Savaşı esnasında yazan D.H. Lawrence'ın yaşadığı dönemin eserine yansıdığı; benzer şekilde İkinci Dünya Savaşı'nı yaşamış olan ve Afrika kökenli bir yazar olan Toni Morrison'ın yaşadığı dönemin etkilerinin eserde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında; her iki eserde de toplumsal kalıp yargıların ve geleneklerin kadının yerini belirlediğini ve kadının bu belirlenen konumdan memnun olmayıp bu kalıpların dışına çıkmak istediği ifade edilebilir. İngiltere'de sanayileşme dönemi ve Birinci Dünya Savaşı'nı yaşayan Lawrence yaşadığı olaylara ve içinde bulunduğu çağa uzak kalamamış, sanayileşmenin ve savaşın getirdiklerine, değişen düzene

⁵² A.g.e., 136.

⁵³ A.g.e., 142.

eserinde yer vermiştir. Amerikan toplumunda siyahi bir birey olarak kendine yer edinmeye çalışan Morrison da yüzlerce yıl süren ırk ayrımını ve bu ayrımın en büyük mağdurlarından olan kadınları anlatmıştır.

Kadın figürünün esere yansması, kadının toplumdaki yeri ve mücadelesi üzerinden sağlanmış özellikle siyahi kadınların mücadelesinin diğer kadınlara oranla daha zorlu olduğu gözlemlenmiştir. Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi disiplinler arası bir disiplin olduğundan yapılan kadın çalışmalarında sosyolojik etmenleri kullandığı gibi farklı sosyal yapılardaki sınıf ve cinsiyet ayrımcılığı, ırk ve renk farklılığı gibi toplumun zayıf noktalarına dikkat çekmektedir. Yapılan bu çalışma da Karşılaştırmalı Edebiyat'ın her toplum ve her sınıfı içine alan kozmopolit bir yapısı olduğuna örnek teşkil etmektedir.

Kaynakça

- Altun, F. "Modernleşme Kuramı ve Gelişme Sorunu". *Divan Dergisi*, Sayı:8,ss.123-184, 2000.
- Brown, S. *Postwar African American Novel: Protest and Discontent 1945-1950*. USA: University of Mississippi, 2011.
- Demirtürk, L. *Çağdaş Amerikalı Zenci Romanlar*. Ankara: Gündoğan Yayıncılık, 1997
- Donovan, J. *Feminist Literary Criticism Exploration in Theory*, Kentucky: The University Press of Kentucky, 1989.
- Dökmen, Z. *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015.
- Erkurt, G. Ş. "Kişilik ve Kültür Etkileşimi Bağlamında Çevirmen İdiokültürü'nün Çeviri Ürün Aracılığıyla Ere Sosyal Yapıya Etkisi", *Tarih Okulu Dergisi*, Cilt: XIX, ss. 23-46, 2014.
- Genç, E. "D.H. Lawrence'ın Oğullar Ve Sevgililer (Sons And Lovers), Gökkuşuğu (The Rainbow) Ve Aşık Kadınlar (Women In Love) Adlı Eserlerindeki Karakterlerin Psikanalitik Kuram Bağlamında İncelenmesi". Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2008.
- Giddens, A. *Sosyoloji*. Yay. Haz.: Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000.
- Goris, J. M. A. *D.H. Lawrence: Relationships in his Early and Major Novels*. The Netherlands: Radboud University Nijmegen, 2001.
- Günay, G. ve Bener, Ö. "Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri", *TSA*, Cilt:3, ss. 157-171, 2011.
- Holm, B. A. *Sexuality in Toni Morrison's Works. Master Thesis in English Literature Department Of Culture and Literature*. University Of Tromso, 2010.
- Kara, G. *Toni Morrison'ın A Mercy Adlı Eserine Yeni Tarihselci Bir Yaklaşım*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. *Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2011.
- Kolcu, A. İ. *Edebiyat Kuramları*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi, 2008.
- Lawrence, D. H. *Aşık Kadınlar*. İstanbul: Can Yayınları, 2009.
- Moran, B. *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.
- Morrison, T. *Sula*. İstanbul: Can Yayınları, 1994.
- Plain, G. ve Sellers, S. *A History of Feminist Literary Criticism*, New York: Cambridge University Press, 2007.
- Raynor D. ve Butler, J. "Morrison and The Critical Community". *The Cambridge Companion to Toni Morrison*. Ed:Justine Tally. Cambridge: Cambridge University Press, ss.175-183, 2007.
- Roberts, N. *D.H. Lawrence Women In Love*. Literature Insights. Tirril: Humanities- Ebooks, 2007.
- Solak, Ö. "Cinsiyet Gruplarına Göre Edebiyat Çalışmaları: Kadın, Erkek ve Eşcinsel Edebiyatları". *Multidisipliner Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Ed: Tuğba Akdal. İstanbul: Literatürk Yayınları, ss. 117-129, 2020.
- Urgan, M. *D.H. Lawrence*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Vasile, A. "An Intersectional Approach to Toni Morrison's Intercultural Word". *Cogito*, December 2011, ss.1-9, 2011.
- Zafer-Sümer, S. *Tarih İçinde Görünürlükten Kadınlara Tarihine: Amerikan Kadın Romanında Feminist Bilinç ve Politika*. İstanbul: Literatürk Yayınları, 2011.
- #### İnternet Kaynakları
- "Biography of D. H. Lawrence". Son güncelleme 14 Nisan, 2021, <http://www.online-literature.com/dh-lawrence/>
- "*Amerikan Edebiyatının Ana Hatları*". Son güncelleme 20 Nisan, 2021, <http://www.usemb-ankara.org.tr/ABDAnaHatlar/Edebiyat.htm>.